

Sự Hình Thành của Quán Văn

trích Phóng bút "**Cũng Cần Có Nhau**", **Hoàng Xuân Sơn**, 22-04-2010

Lời người viết (HXS): *Cũng Cần Có Nhau* là một thiên phóng bút dưới dạng hồi tưởng về thời điểm sinh hoạt văn nghệ thập niên 60/70 ở miền nam Việt Nam nói chung trong đó có Quán Văn, các chương trình công tác xã hội, phong trào du ca v.v. Bản thảo phóng bút này đã hoàn tất, duy chỉ còn mong đợi thời cơ thuận tiện và một nhà xuất bản thích hợp để ra mắt bạn đọc. Dưới đây là một trích đoạn có liên quan đến sự thành lập Quán Văn, theo yêu cầu của độc giả Da Màu. Kính mời quý vị theo dõi.

*Hoàng Xuân Sơn – Ngô Vương Toại:
40 năm sau Quán Văn (hình chụp ở tiểu bang Virginia, USA, 2007)*

TỪ NHÓM SINH VIÊN VĂN HÓA ĐẾN CÔNG TRƯỜNG THANH NIÊN VÙNG GIỚI TUYỂN: QUÁN VĂN TRONG NỖI TÌNH CỜ

Không phải cuộc sống lúc nào cũng suông sẻ. Những ngày thơ mộng rong chơi êm ả rồi cũng dần qua. Tất cả bọn tôi đều ở vào lứa tuổi động viên. Phương chi còn phải chú ý đầu vào việc học cố kiếm lấy mảnh bằng để kéo dài cuộc sống dân sự. Chiến tranh rồi cũng lan dần về thành phố. Ngồi quán hôm nay trong nỗi thấp thỏm âu lo. *Đại bác đêm đêm đợi về thành phố ...* Cộng thêm những hình ảnh kinh hoàng của sự chết chóc phân ly dần ngự trị trong tâm khảm khiến những chàng thanh niên mang bộ mặt thâm sâu như đá đeo. Những đoàn dân quê rời bỏ ruộng đồng về lánh cư nơi thành thị. Những người lính trận áo còn bạc phếch màu chiến trường hồi hả vui chơi hàng quán vài ba ngày phép ngắn ngủi. Thời chiến đọc mới thấy thấm những vần thơ bi tráng của Nguyễn Bắc Sơn: *Mai ta đặng trận ta còn sống – Về ghé sông Mao phá phách chơi – Chia sót nỗi sầu cùng gái điểm – Đốt tiền mua vội một ngày vui...*

Và rồi những trận pháo kích của Bắc quân cũng đã rót đều vào đô thị. Lính Mỹ, kẽm gai và đồn bót. Chết chóc và tang thương. Thành đô trưng bày diện mạo căng thẳng nơm nớp đợi chờ? Chúng tôi sống hôm nay và lo âu cho ngày mai. Có những người bạn trong quân ngũ ghé thăm hôm trước, hôm sau đã nghe tin ngã gục nơi chiến

trường. Hoặc mất tích ngoài trận địa. Như Mai Quang Giá, như Dương Phước Duy, Lê Văn Châu... Ôi học đường, chiến tranh, hòa bình, giá nào phải trả?

*Hình như xưa vai gầy
lúc trời nghiêng vạt nắng. một bên
không thấy được màu mắt
giấu sau làn kính râm*

*hình như không nói tự đầu chí cuối
lặng im. như triết ngôn lúu rúu chân người
mềm lụa áo dài cánh sen
bút cắn ở răng tư lự*

*hình như chắm hỏi móc câu
núu trời gần xuống
trời xám buồn tiễn đưa thình không áo trận về nằm khuất
hơi hám chiến tranh ngun ngút sâu vẫn mắt sau kính đen
và quay giấu lệ thắm giọt cà phê loang tường
khói thu vàng ảm ngọn cay
con đường hòa bình côi cút*

...

(HXS)

Rồi giữa bạn bè, trong anh em thân tình cũng có mời nghi kỵ lẫn nhau. Trần Tiến Định hục hặc với Trần Hiếu Lai, với Ngô Vương Toại... bỏ đi mất biệt (?) Nguyễn Huỳnh ở giữa bó tay. Thiên Bang tan rã. Không còn Nhóm Thanh Niên Tự Lực. Gió lộng trở thành hơi may tan vào cỏi mịt mờ (*). Sinh hoạt lắng đọng một thời gian dài. Không khí ngột ngạt, trầm uất. Bạn đường ơi, hãy làm một cái gì đi chứ! Đỗ Tăng Bí nghĩ tới chuyện in sách, làm công tác văn hóa. Bọn tôi lại thay hình đổi dạng, quy tụ thành một nhóm nhỏ khác: Nhóm Sinh Viên Văn Hóa (NSVVH). Nhóm gồm những tay có trình độ học vấn và kiến thức ngang ngang nhau. Nhóm khởi đầu có Đỗ Tăng Bí (trước là chủ nhiệm tạp chí Thế Kỷ 21), Đinh Bá Ái (Dược sĩ, còn ở quê nhà?), Trần Việt Anh (Dược khoa, em Trần Việt Ngạc hiện đang dạy học, chuyên viên nghiên cứu Sử ở Việt Nam), Phan Huy Đạt (Luật sư, hành nghề ở Cali – gần đây nhất làm chủ nhiệm tờ báo Người Việt), Lưu Trọng Đạt (Quân nhân, tử trận), Nguyễn Thạc (Tây Ban Chăm thủ cổ điển, con trai GS Nguyễn Đăng Thục, nguyên khoa trưởng đại học Văn Khoa Sài Gòn), Trần Trọng Thức (Ký giả Việt Tấn Xã, ông xã của nữ kịch sĩ Kim Cương; nghe nói là một nghệ sĩ nằm vùng?), Nguyễn Công Chánh tự Lô, Ngô Vương Toại, Hoàng Ngọc Tuấn, Hoàng Xuân Sơn... (Hình như còn ai nữa? Nhờ ông Đỗ Tăng Bí nhắc hộ!) Công trình thực hiện đầu tiên của Nhóm Sinh Viên Văn Hóa (NSVVH) là thành lập nhà xuất bản Quảng Hóa (trùng tên với cô em xinh đẹp của họa sĩ Nghiêu Đề, đã khuất). Nhan sách ấn hành đầu tiên là cuốn *Quân Vương* (nguyên tác: *The Prince* của Machiavelli) chuyên về học thuật quyền lực chính trị. Sau đó còn in thêm một số nhạc tập, ca khúc của Trầm Ca, Du Ca, Nguyễn Đức Quang và thi tập Đêm Việt Nam của Đỗ Quý Toàn. Nhà Quảng Hóa còn dự trữ in ấn sáng tác phẩm của anh em trong nhóm. Nhưng sau đó ngưng hoạt động vì vấn đề tài chánh.

Trong ý nghĩ tình cờ nào đó của một ai đề xướng, NSVVH đứng ra thành lập Quán Văn. Quán Văn Quán Văn cái tên trở thành rất thân thuộc về sau là một trong những tụ điểm sinh hoạt văn nghệ tiên phong của thanh niên sinh viên học sinh rất có khí thế, có sức lôi cuốn mãnh liệt và tạo được nhiều tiếng vang trong những năm dài biến động. Có thể nói không ngoa: Chính Quán Văn đã đưa tên tuổi nhiều nghệ sĩ sáng tác, trình diễn đi sâu vào lòng thương ngoạn của giới trẻ và người mộ điệu. Từ Thanh Lan/ Từ Công Phụng đến Khánh Ly/Trịnh Công Sơn v.v. và nhiều ca nhạc sĩ, thi sĩ khác nữa. Sinh hoạt văn nghệ từ Quán Văn như một bàn đạp, dần đi sâu vào các khuôn viên đại học, đoàn thể và ngay cả tư nhân về sau. Quán Văn là tiền thân của Thăng Bờm, Hàm Gió, Hội Quán Cây Tre...

Tưởng cũng nên nhắc lại, bọn tôi dù có tham gia các bang, nhóm riêng nhưng vẫn luôn luôn là thành viên của CPS (tên gọi tắt của Chương Trình Phát Triển Sinh Hoạt Thanh Niên Học Đường). CPS trực thuộc Bộ Quốc Gia Giáo Dục, là một cơ quan được sự trợ giúp của các tổ chức thiện nguyện quốc tế, chuyên trách về điều hành và xây dựng các sinh hoạt thanh niên sinh viên học sinh hướng về phụng sự xã hội, hỗ trợ đặc lực cho các sinh hoạt mang tính chất văn học nghệ thuật.

Cuối năm 1966, đầu 67, anh em CPS tham gia công tác cứu trợ nạn nhân chiến tranh vùng giới tuyến Gio Linh/Cam lộ/Đông Hà. Chiến dịch được mang tên Công Trường Thanh Niên Vùng Giới Tuyến gồm nhiều anh chị nhiệt tình hăng hái không nề súng đạn hiểm nguy mang vật liệu, phẩm vật đồ xô ra miền địa đầu *dựng lại người dựng lại nhà* cho đồng bào cật ruột. Một ngôi nhà mẫu bằng vật liệu thật nhẹ trong tinh thần cứu trợ khẩn cấp được tạm dựng trên khu đất trống trước thềm tam cấp (Nơi Khám Lớn cũ hồi xưa đặt cỗ máy chém hành xử tội nhân !!), bước xuống sân cỏ rộng bên dưới. Lúc anh chị em sinh viên học sinh về lại Sài Gòn sau gần một tháng trời công tác, ngôi nhà mẫu cứu trợ vẫn còn đó.

Nhận thấy ngôi nhà tuy có vẻ sơ sài nhưng tọa lạc ở một địa điểm khá thơ mộng, anh em bàn thảo và ai đó nảy ra ý kiến dựng một quán cà phê văn nghệ làm nơi tụ họp thường xuyên cho giới trẻ, với vật liệu đơn sơ, tự chế lấy bàn ghế, quày hàng v.v. Thế là hăng hái bắt tay vào việc. Mọi người đều đồng ý tên Quán Văn. Vốn liếng sơ khởi là do đóng góp tài chánh của các thành viên NSVVH dưới hình thức đầu tư cổ phần. Nói nghe có vẻ to tát thế nhưng sự thật đa số anh em là sinh viên nghèo, còn đang theo đuổi việc học, còn ngửa tay nhận trợ cấp gia đình, nên tài khoản đóng góp cũng chỉ đủ chi dùng hàng họ cà phê nước ngọt lúc ban đầu.

Nguyên tắc của Quán Văn là tự quản. Anh em luân phiên quản lý, coi sóc hàng quán mỗi tuần một lần. Đặc biệt chương trình văn nghệ chính thức được tổ chức mỗi tối thứ sáu hàng tuần, nhằm giới thiệu một tác giả hoặc một ban, nhóm, đã, đang hoặc sẽ có những hoạt động mang tính văn nghệ. Tối thứ Bảy, Chủ nhật là văn nghệ tự do, bỏ túi, cây nhà lá vườn. Toại và tôi lo trang trí mỹ thuật, kẻ bảng hiệu, sắp xếp, bố trí bàn ghế, hàng họ. Trước mặt quán, hai chiếc dù nhà binh phế thải được căng ra làm nơi che mưa nắng. Dưới “mái dù” có khoảng mười bộ bàn ghế chính thấp lè tè. Và phía dưới tam cấp, dốc đồi, trên thảm cỏ ... rải rác những ghế ngồi đủ kiểu đủ loại: thân cây cưa ngắn, ghế xe hơi cũ, thùng gỗ tạp, và thậm chí những kết vỏ chai la de. Quán mang một dáng vẻ thô sơ, nghệ sĩ và rất là “sinh viên bụi.”

Để tăng cường thêm nét duyên dáng cho Quán Văn, Ngô Vương Toại đã mời được một cô bạn gái ở cùng xóm trường đua Phú Thọ làm thu ngân viên. Đó là Nhuệ Giang, vóc người nhỏ nhắn, xinh xắn với nụ cười duyên rãng khênh rất ưa thu hút. Nhuệ Giang tính tình vui vẻ, bất thiệp và dễ mến, sẵn sàng làm vui lòng khách đến, vừa lòng khách đi. Nhuệ Giang đã hóa thân làm Bông Hồng Quán Văn. Một cái tên tiền định. Mỗi tối đều có một chàng tình si đến cắm một đóa hồng rực thắm trên quày hàng Nhuệ Giang. Tất cả bọn tôi Toại/Giang/Son/Tuấn đều trở nên vô cùng thân thiết với Nhuệ Giang. Như anh em một nhà. Chỉ có chàng Trần Hiếu Lai công tử là lọt được vào mắt xanh của cô em gái. Được nhận làm “gạc-đờ-co” thường trực.

[Bao năm trời thất tán, bọn tôi không còn nghe tin tức Nhuệ Giang. Chẳng biết con sông Nhuệ giờ trôi chảy về đâu? Và Bông Hồng Quán Văn lưu lạc ở phương trời miền viễn nào? Hay đã cần khô nơi đáy thẳm quê nhà?!!]

Ngồi quán nhâm nhi ly cà phê, nghe nhạc là mode cực thịnh của thanh niên sinh viên học sinh thời bấy giờ. Ngồi cho qua ngày đoạn tháng. Ngồi cho quên nỗi ám ảnh ghê sợ chiến tranh và đường tương lai mù mịt. Quán Cái Chù (La Pagode), Givral, Brodard, Impérial... (***) dưới phố. Cà phê Hân, Duyên Anh, Thái Chi... ở Đa Kao. Thu Hương ở Tân Định. Gió Bắc, Năm Dưỡng... ở Phan Đình Phùng/Nguyễn Thiện Thuật. Quán nào cũng đông cứng và nườm nượp khách.

Quán Văn cũng không ra ngoài tiền lệ, có phần đông đảo khách hàng hơn, có sức thu hút đặc biệt hơn nhờ những chương trình văn nghệ sống động. Nhạc nền thường trực của Quán Văn là nhạc chọn lọc từ Phạm Duy, Trịnh Công Sơn, Cung Tiến... cùng nhạc tiền chiến, cô điển phát ra từ một máy *magnétophone* gắn *tape* nhạc lớn do Trần Đại Lộc cung cấp. Thức uống của Quán Văn cũng đơn giản, chỉ vài ba món: Cà phê (dĩ nhiên); nước ngọt (thường là nước cam chua nhãn Birley, có khi là Xá Xị Con Cọp); đặc biệt rất đắt hàng là Nước Đá

Chanh Đường pha rượu Rum, gọi tắt là Chanh Rum. Trà nóng trà đá miễn phí. Tới phiên ai quản lý, người đó phải mua sắm dự trữ thức uống đủ cho cả tuần. Bọn tôi chọn cà phê Pháp thơm ngon loại Jean Martin ở quầy hàng kế nhà hàng Thanh Bạch đường Lê Lợi. Nước ngọt mua si tận Chợ Lớn (Tấn Mốc lo việc này). Chanh, đá, đường ... mua quanh khu vực chợ Bến Thành. Âm khách mua *ticket* tại quầy thu ngân Nhuệ Giang và tự động ra phía sau chọn món hàng thích hợp. Có những hôm quá đông khách phe ta phải cật lực làm việc “ rụp rụp “ (nói theo ngôn từ Võ Phiền) kiêu dây chuyền mới bắt kịp lưu lượng khách vào ra. Nào liền tay rửa phin, ly tách, pha cà phê, quây chanh rum, chặt đá v.v. Có những tay pha cà phê sành nghề như Hoàng Xuân Giang, Nguyễn Văn Tính... thì cũng có những hảo thủ với ngón “hàn băng miên chương” múa tay chặt nước đá bay bướm nhậm lẹ cỡ Tấn Mốc, Hồ Tự, Nguyễn Khả Lộc... . Lắm khi làm không kịp, khách phải nhào vào giúp một tay. Không khí thật là rộn rịp, thân thiện. Đông, vui không thể tả.

XXX

Quán Văn ra quân những sinh hoạt văn nghệ tiên khởi bằng lực lượng trừ bị: phe nhà tung quả bóng dò đường trước.

Nguyễn Thạc bắn phát pháo đầu với đêm trình diễn độc tấu tây ban cầm. Thạc là một *guitariste* nhạc cổ điển có hạng. Khán thính giả chọn lọc, hạn chế . Đêm tĩnh lặng. Từng giọt đàn lóng lánh trong mắt người. Tí tách những giọt cà phê trầm tưởng. Và bóng đêm chan hòa trên sân cỏ ru người vào cơn mộng êm đềm. Dù ít khách nhưng đêm văn nghệ thành công mỹ mãn bởi tấm lòng của người trình tấu và kẻ thưởng thức.

Tiếp nối không khí trầm lắng, Quán Văn sôi động hẳn lên với Đêm Trầm Ca Nguyễn Đức Quang/Hoàng Kim Châu/Trần Trọng Thảo. Ở đây không có tiếng hát nhà nghề. Ở đây chỉ có ca khúc bùng cháy ra trên đầu mỗi nhiệt huyết. Quang-Châu-Thảo hát say sưa những bài ca khai phá . Những thanh khúc hùng tráng khơi động lòng hăng say tuổi trẻ. Khí thế bùng bùng. Anh hát. Tôi hát. Mọi người cùng hát trong tiếng vỗ tay đều nhịp dậy trời.

*Anh em tôi – hơn trăm năm – nằm nếm gai uổng chai mật đắng
chê bước anh – nhưng trông đến em lòng đầy lo lắng
Anh em tôi – hơn trăm năm – mang chiếc gông đi trong lao tù
cho đến nay cờ tự do cắm trên nắm mồ...
(Anh Em Tôi – Nguyễn Đức Quang)*

Người bạn láng giềng – Ca Đoàn Nguồn Sống – tham gia trình diễn tại Quán Văn với một chương trình đặc sắc phong phú gồm đủ thể loại ca – vũ – nhạc – kịch; dân ca, hát chèo, nhạc cổ truyền... làm sống lại truyền thống văn hóa dân tộc, rất đáng trân quý, gìn giữ.

Và rồi Đêm Tâm Ca Phạm Duy/Steve Addist. Hai nhân dáng. Hai dòng máu. Khoác áo màu đen thôn dã. Song tấu tây ban cầm. Và cùng hòa chung tiếng hát, đổ xuống như những giọt mưa, chan hòa trong mắt, trên môi mẹ:

*Giọt mưa trên lá – nước mắt mẹ già là chả đầm đìa trên xác con lạnh giá
Giọt mưa trên lá – nước mắt mặn mà – thiếu nữ mừng vì tan chiến tranh chồng về...*

Steve Addist (Mitch Miller?) cũng có chuyển sang Anh ngữ ca khúc này của Phạm Duy, *The Rain On The Leaves*:

The rain on the leaves is the tears of joy – of the girl whose boy – return from the war...

Đó là những hình ảnh khó phai mờ trong tâm trí. Như những bài tâm ca lắng đọng lâu dài trong hồn người.

Sinh hoạt văn nghệ Quán Văn thay đổi không ngừng. Tiếp nối là những đêm: Từ Công Phụng hát tình ca Trên Vùng Tuổi Mây với Thanh Lan (ca sĩ/điện viên điện ảnh); Vũ Thành An/Hồng Vân/Thế Dung và Những Bài

Không Tên; Miên Đức Thắng vạm vỡ, mạnh bạo với Hát Từ Đồng Hoang. Và rồi Phương Oanh với dân ca. Ban Tam Ca Đông Phương. Các nhạc sĩ Du Ca như Ngô Mạnh Thu/Diễm Chi, Giang Châu, Nguyễn Quyết Thắng, Nguyễn Hữu Nghĩa cũng ra quân trình làng. Có những đêm thơ như đêm ra mắt thi phẩm Đêm Việt Nam của Đỗ Quý Toàn. Nhà thơ Lê Văn Ngân từ ngoài trung vào diễn ngâm thơ của mình và bằng hữu qua chủ đề Ánh Sáng Đòi Lao Động. Trịnh Công Sơn cũng đã thực hiện xuất hát một mình trước khi có Khánh Ly. Anh hát những ca khúc trong Thần Thoại, Quê Hương và Thân Phận. Như đã có lần nhắc đến, đây là những ca khúc mang tính triết lý sâu đậm về con người và cuộc sống. Có nhìn thấy cái nhân dáng gầy gò của TCS ôm đàn hát những ca khúc mình với giọng gào thét thiết mới thấm cảm qua từng câu từng chữ, cái thân phận nhỏ nhoi, mong manh của kiếp người.

Như thế, Quán Văn lúc nào cũng đông vui. Nhưng phải đợi đến sự kết hợp diệu kỳ giữa Trịnh Công Sơn và Khánh Ly, Quán Văn mới trở nên một hiện tượng và mang dấu ấn rõ rệt về các sinh hoạt văn nghệ thời thượng. Từ khởi điểm này, đã có sự cảm thông tuyệt vời giữa nghệ sĩ và quần chúng. Hát và Lắng Nghe đã trở thành một nhu cầu cần thiết cho tuổi trẻ hôm nay giữa vùng đạn bom tũn nhục. Hát và Lắng Nghe đã bước đi từ Quán Văn, lan dần vào các đại học; lớn dậy một phong trào.

Hoàng Xuân Sơn,

22-04-2010

(*) Nhóm Thanh Niên Tự Lực hay Thiên Bang có in ấn một tờ nội san mang tên Gió Lộng.

(**) Tin mới nhất: chính quyền Việt Nam hiện tại đã phá đổ các quán Givral, Brodard... để xây dựng kiến trúc khác!